

Asia: VN/20721/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi työttömyysturvalain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausuttavaa palkansaajan työssäoloehdon pidentämistä koskevasta muutoksesta? (TTL 5 luku)

STTK ei hyväksy ja vastustaa työssäoloehdon pidentämistä 12 kuukauteen. Muutos tulee vähentämään merkittävästi ansiopäivärahaan oikeutettujen määrää. Tämä tarkoittaa samalla sitä, että yhä useampi työtön joutuu turvautumaan perusturvaan ja toimeentulotukeen. Työssäoloehdon muutosten seurauksena erityisesti yhä useampi osa-aikaista ja keikkatyötä tekevä työntekijä jäisi ansioturvan ulkopuolelle. Monet heistä kamppailevat jo nyt toimeentulon riittävyyden kanssa. Nyt esitetty hyvin pitkä 12 kuukauden työssäoloehto ei myöskään kannusta hakemaan lyhyitä alle vuoden pituisia määräaikaisia töitä työttömyyden aikana, koska tällainen työ ei täytä työssäoloehto.

Muutos tulee aiheuttamaan monille pienipalkkaisissa määräaikaisissa työsuhteissa työskenteleville toimeentulo-ongelmia, mikäli uutta työtä ei löydy heti työttömäksi joutumisen jälkeen. Toimeentulon heikentyminen myös syrjäyttää työmarkkinoilta ja vähentää mahdollisuuksia hakea työtä asuinpaikkakunnan ulkopuolelta. Lisäksi esitetyt työssäoloehtoon liittyvät muutokset kuntien velvoitetyöllistämisessä ja palkkatuessa entisestään vaikeuttavat monien työttömien asemaa ja pääsyä ansioturvan piiriin. Pitkän työssäoloehdon ja työmarkkinatuen odotusajan vuoksi myös yhä useampi työttömäksi jäävä nuori jää kokonaan ilman työttömyysetuutta.

Työtä tehdään aikaisempaa enemmän erilaisissa työsuhdemuodoissa, ja muun muassa keikkatyö on yleistynyt myös STTK: laisilla aloilla. Hallitusohjelmaan kirjattujen työelämämuutosten seurauksena määräaikaiset työsuhteet tulevat todennäköisesti vain lisääntymään entisestään. Näiden muutosten yhteisvaikutusten seurauksena yhä useampi työntekijä tulee jäämään ansiosidonnaisen työttömyysetuuden ulkopuolelle, eikä työttömyyden kohdatessa ole tällöin kohtuullinen toimeentulo turvattuna.

STTK ei pidä perusteltuna, että työssäoloehdon täyttymisen tarkastelujakso säilyisi nykytilaa vastaavasti 28 kuukautena. Tarkastelujaksoa tulisi pidentää, koska työssäoloehdon pituus kaksinkertaistuu.

Lausuttavaa palkansaajan työssäoloehdon kertymistä koskevista muutoksista? (TTL 5 luku ja asetusmuutokset)

Esityksessä ehdotetaan, että työssäoloehtokuukaudella tarkoitettaisiin kalenterikuukautta, jona maksettu vakuutuksenalainen työhön perustuva vakiintunut tulo ennen ennakonpidätystä olisi vähintään 930 euroa kuukaudessa vuoden 2023 tasossa. Työssäoloehto voisi kertyä myös puolikkaina työssäoloehtokuukausina, joiden aikana työtuloa on vähintään 465 euroa

STTK vastustaa työssäoloehdon euroistamista eli muuttamista tuloperusteiseksi. Muutos heikentää merkittävästi etenkin pienipalkkaisten ja heikossa työmarkkina-asetuksessa olevien työntekijöiden työttömyysturvaa. Tuloperusteinen työssäoloehto kohtelee työntekijöitä myös hyvin epätasapuolisesti ja epäoikeudenmukaisesti. Työntekijän, joka tekee saman verran työtä kuin toinen, mutta jonka palkkatulot ovat pienemmät, on vaikeampi täyttää työssäoloehto. On hyvin epäoikeudenmukaista, että pienipalkkaisen työntekijän täytyisi tehdä enemmän töitä täyttääkseen työssäoloehdon kuin suurituloisemman työntekijän.

Toinen merkittävä ongelma esityksessä koskee pätkä- ja keikkatyötä tekevien ansiopäivärahan korvaustason heikentymistä. Ongelma koskee etenkin työntekijöitä, jotka täyttävät työssäoloehdon pätkittäin useissa lyhyissä työsuhteissa tai osa-aikatöitä tehden. Ns. silpputyö on lisääntymässä työmarkkinoilla. Tuloperusteinen työssäoloehto vastaa huonosti tähän muutokseen. Se, että työnantajat eivät ilmoita työaikatietoja tulorekisteriin, ei tee tästä esityksestä hyväksyttävämpää. Sosiaalivakuutusta ei pitäisi kehittää tulorekisteri edellä vain työnantajien toiveita toteuttaen. Keskeistä olisi huomioida työntekijöiden riittävä ja kohtuullinen toimeentulo varsinkin tilanteessa, jossa työmarkkinat ovat muutoksessa.

Ehdotettu työssäoloehdon uusi malli on myös epäonnistunut ja epäselvä toteutustavaltaan. Siinä työssäoloehto kertyy maksuperusteisesti eikä ansaintaperusteisesti. Maksuperusteisessa mallissa työssäoloehdon täytyminen riippuu siitä, milloin työnantaja maksaa palkat ja erilaiset palkan lisät. Useissa tilanteissa työntekijän olisi hyvin vaikea tietää, milloin hänelle syntyy oikeus ansiopäivärahaan. Tämä sattumanvaraisuus vaikuttaa lisäksi myös ansiopäivärahan määrään. Esimerkiksi muutaman päivän viivästys palkanmaksussa voi johtaa siihen, että oikeutta ansiopäivärahaan ei synnykään ja tämä saattaa johtaa myös pienempään ansiopäivärahan määrään. Esityksessä oleva 5 luvun 4 b §:n erityissäännös ei korjaa tätä merkittävää ongelmaa. Miten etuuden maksaja saa tiedon virheellisestä maksupäivämäärästä, jos tarkoituksena on hyödyntää tulorekisterin tietoja? Kuka päättää, että kyse on ollut ylipäätään virheellisestä palkanmaksupäivästä?

Toinen keskeinen ongelma työssäoloehdon muuttamisen toteuttamistavassa koskee puolikkaiden työssäoloehtokuukausien kertymistä. Puolikkaat työssäoloehtokuukaudet pienentävät ansiopäivärahan tasoa, ja mikäli puolikkaita työssäoloehtokuukausia on useita, voi ansiopäivärahan määrä jäädä tällöin hyvin pieneksi. Ansiopäivärahan taso voisi tietyissä tilanteissa jäädä jopa vain perusturvan suuruiseksi.

Esitetty muutos ei myöskään kannusta työtöntä ottamaan vastaan sellaista pienipalkkaista työtä tai osa-aikatyötä, jossa kuukausiansiot jäävät alle 930 euroon. Tämä ei ole tarkoituksenmukaista, mikäli esityksen tavoitteena on työllisyyden lisääminen.

Lausuttavaa ansiopäivärahan perusteena olevan palkan määrittelystä? (TTL 6 luku ja asetusmuutokset)

Palkan määrittely muuttuisi työssäoloehtoon esitettyjen muutosten seurauksena. STTK toteaa, että muutokset heikentävät merkittävästi erityisesti pienipalkkaisten, osa-aikatyöntekijöiden ja pätkätyötä tekevien työttömyysturvaa. Tämä tulee aiheuttamaan monissa perheissä toimeentulo-ongelmia ja toimeentulotukeen turvautumista. Toimeentulo-ongelmat myös lisäävät syrjäytymistä ja luovat esteitä uudelleen työllistymiselle.

Lausuttavaa TTL 5 ja 6 luvun muutosten vaikutuksesta työttömyysetuuden maksamisen työvoimapolitiisiin edellytyksiin? (TTL 2 ja 2 a luku sekä 14 luvun 1 c §)

Esityksenä on, että työssäolovelvoitteen täyttymisessä seurattaisiin työssäoloehtoon tehtäviä muutoksia. Tästä seuraa se, että työssäolovelvoitteen täyttäminen vaikeutuisi etenkin pienipalkkaisessa työssä. Työssäolovelvoitteessa keskeistä on ollut työllistymisen määrä, ei palkkataso. Työssäolovelvoitteen luonne sanktiona muuttuu, jos sanktion purkamisessa keskeistä on ansaittu rahamäärä. Tästä syystä esitetty muutos ei ole perusteltu.

Lausuttavaa työttömyysetuuden sovittelun suojaosasta luopumisesta? (TTL 4 luku)

STTK vastustaa työttömyysetuuden suojaosan poistamista. Suojaosa on erityisen tärkeä pienipalkkaisissa osa-aikatoissa työllistyville sekä pätkätyötä tekeville työntekijöille. Suojaosan poistaminen vaikuttaa etenkin aloilla, joissa työtä tehdään tyypillisesti osa-aikaisena tai keikkaluonteisena. Suojaosan poiston vaikutukset painottuvat naisiin, sillä naisten osuus sovitellun ansiopäivärahan saajista on miehiä selvästi suurempi.

Muutos tarkoittaisi sitä, että sovitellun työttömyysetuuden hakijalla sovittelussa huomioitavien tulojen määrä nousisi useimmissa tapauksissa 150 eurolla. Suojaosan poisto myös laskee enimmäistuloja, joilla soviteltua työttömyysetuutta jää vielä maksettavaksi.

Työttömyysetuuden heikennyksen lisäksi suojaosan poistaminen johtaa siihen, että kokonaan työttömän henkilön kannusteet hakea ja vastaanottaa keikka- ja osa-aikatyötä heikkenevät. Suuri osa osa-aikatyössä työllistyvistä ei myöskään saa kokoaikaista työtä hakemisesta huolimatta. Suurien kaupunkien ulkopuolelle julkisen liikenteen käyttömahdollisuudet ovat rajatut ja pienimuotoisen työn vastaanottaminen voi aiheuttaa merkittäviä matkakustannuksia. Suoja-osan poistaminen heikentää työn vastaanottamisen kannusteita, eikä tämä ole työllisyyden edistämisen kannalta järkevää.

Lausuttavaa lapsikorotusten poistamisesta? (TTL 6 ja 7 luku)

Lapsikorotusten poistamisen johdosta työttömyysetuus tulee pienentymään lapsimäärän mukaan noin 125 euroa, 184 euroa tai 238 euroa kuukaudessa. Vaikutus on kaksinkertainen, mikäli kummatkin vanhemmat ovat työttömyysetuuden saajia.

STTK vastustaa lapsikorotusten poistoa. Lapsikorotusten poistaminen yhdessä muiden muutosten kanssa muun muassa lisää lapsiköyhyyttä ja lapsiperheköyhyyttä Suomessa ja asettaa useat perheet vaikeisiin toimeentulo-ongelmiin. Hallituksen säästötoimenpiteet ovat kasautumassa yhteiskunnan heikompiosaisen kannettavaksi. Tämä johtaa syrjäytymisen ja ihmisten eriarvoistumisen kasvuun. Tämä tulee näkymään myös muun muassa sote-menojen kasvuna. STTK huomauttaa, että Euroopan

sosiaalisten oikeuksien komitea on todennut viimeksi helmikuussa 2023, että perusturvan taso on jo nyt liian matala Suomessa.

Esityksen vaikutusarvioinnit ovat erityisen puutteellisia, koska varsinaisia arvioita lapsiköyhyydestä tai kokonaisarvioita vaikutuksista perheiden toimeentuloon ei ole tehty. Perheiden asema olisi hyvin tärkeä huomioida, kun samaan aikaan hallitus kaavailee muutoksia myös asumistukeen ja toimeentulotukeen. Kaikilla ei ole mahdollisuuksia työllistyä kokoaikaisesti.

Lausuttavaa omavastuuajan pidentämisestä? (TTL 5 ja 7 luku)

Omavastuuajan pidentäminen kahdella päivällä pienentää keskimääräistä ansiopäivärahaa ensimmäiseltä työttömyyskuukaudelta noin 150 eurolla. Peruspäivärahan ja työmarkkinatuen saajilla vaikutus on noin 75 euroa. STTK ei hyväksy esitystä. Omavastuuajan pidentäminen aiheuttaa ongelmia erityisesti pienituloisissa kotitalouksissa, joissa ei ole säästöjen luomaa puskuria.

Omavastuu aika pidentää aikaa, jolta työttömyysetuutta ei voida maksaa. Samanaikaisesti esitetään, että työsuhteen päättyessä myös vuosilomakorvaus estäisi työttömyysetuuden maksamisen. Osa työntekijöistä voi näiden muutosten vuoksi joutua tilanteeseen, jossa työttömyysetuutta ei saisi ollenkaan ensimmäisiltä työttömyyskuukausilta. Muutoksen heikentävät hyvin merkittävästi työttömyysturvaa työttömyyden alussa. STTK vastustaa näitä muutoksia.

Lausuttavaa esityksen taloudellisista ja kansalaisvaikutuksista (ml. vaikutukset julkiseen talouteen, työllisyyteen ja kuntiin)?

STTK toteaa, että esityksen valmistelu on tehty hyvin kiireellisellä aikataululla STM:ssä ja tämä näkyy valitettavasti erityisesti puutteellisina vaikutusten arviointeina. STTK ei pidä myöskään hyvän lainvalmistelun mukaisena sitä, että lausuntokierrokselle oli varattu vain kaksi viikkoa aikaa.

Esityksellä toteutetaan useita heikennyksiä ihmisten työttömyyden aikaiseen turvaan. Muutokset ovat hyvin merkittäviä osalle kansalaisista, ja tietyissä tilanteissa heikennykset ovat myös kasautumassa liikaa heikossa työmarkkina-asemassa oleville työntekijöille. Samaa aikaan hallitusohjelmaan on kirjattu lisäksi muitakin heikennyksiä työttömyysturvaan, asumistukeen ja toimeentulotukeen. Näiden vaikutusten kokonaisarviointi eri kansalaisryhmien näkökulmasta on hyvin puutteellista. Kyse on yksilöiden kannalta isoista asioista, jotka vaatisivat huolellisen lainvalmistelun.

Esimerkkinä puutteellisesta vaikutusarviointista on edellä nostetun lapsiperheiden tilanteen lisäksi tehty myös esitettyjen työssäoloehdot koskevien muutosten toimeentuloarvioissa. Näissä ei ole edes arvioitu euroistamisen vaikutuksia esitetyllä 12 kuukauden työssäoloehdon pituudella. Mallilla, jossa työssäoloehto olisi kuuden kuukauden pituinen, on hyvin erilaiset vaikutukset työttömyyden aikaiseen toimeentuloon. Silti tähän esitykseen on kirjattu toisen erilaisen mallin arviot ja jätetty esitetystä mallista vaikutusten arviointi tekemättä.

Lausuttavaa muista vaikutuksista (ml. vaikutukset viranomaisiin ja yrityksiin)? TE-hallinnon henkilöstöä edustavaa tahoa pyydetään arvioimaan vaikutuksia TE-hallinnon henkilöstöön ja sen tehtäviin, erityisesti TTL 14 luku 1 c §:n osalta.

-

Lausuttavaa siitä miten muutosten vaikutuksia voitaisiin seurata ja arvioida jälkikäteen?

-

Lausuttavaa voimaantulosta ja siirtymäsäännöksestä?

STTK pitää muutosten voimaantuloaikataulua liian nopeana. Tämä asettaa toimeenpanijoille, kuten työttömyyskassoille, liian vähän aikaa valmistautua näihin merkittäviin ja useisiin muutoksiin, joilla työttömyysturvain kokonaisuutta uudistetaan.

Varsinkin vähävaraisten kansalaisten ja perheiden on hyvin vaikea varautua taloudessaan millään lailla näin suuriin samanaikaisiin heikennyksiin, koska muutokset tulevat voimaan nopeasti. Myös kansalaisten informointi muutosten sisällöstä jää liian suppeaksi, koska tähän on varattu liian vähän aikaa.

Muuta lausuttavaa esityksestä?

STTK vastustaa ehdotusta lomakorvausten jaksottamisesta. Lomakorvausten jaksottaminen siirtää ansiopäivärahan maksamista. Esimerkiksi yhden kuukausipalkan suuruinen lomakorvaus siirtää ansiopäivärahan maksamista noin kuukaudella. Lomakorvauksien jaksottaminen heikentää erityisesti pätkätöitä tekevien työttömyysturvaa, koska heillä tilanteet, joissa lomakorvaukset jaksotettaisiin, toistuvat usein.

Lomakorvauksen jaksotus tulee myös aiheuttamaan paljon hallinnollista lisätöitä työttömyyskassoissa. Tulorekisteristä ei aina löydy tietoa lomakorvauksesta. Tällöin tieto tarvitaan joko etuudenhakijalta tai työnantajalta.

Koskela Samppa
STTK ry.